

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΘ΄
(2015-2016)

Πληροφορίες

URL: www.eie.gr

 www.facebook.com/FIE.EIE

 210 72 73 641 (Δρ. Ζήσης Μελισσάκης)

 210 72 73 642 (Δρ. Γεράσιμος Μέριανος)

 210 72 73 630 (Δρ. Αγγελική Πανοπούλου)

Εγγραφές

Τομέας Βυζαντινών Ερευνών

Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Βασ. Κωνσταντίνου 48, Αθήνα 116 35, 5ος όροφος

Τρίτη: Δρ. Ζήσης Μελισσάκης (γραφείο αρ. 530)

Πέμπτη: Δρ. Αγγελική Πανοπούλου (γραφείο αρ. 522)

Το **Φροντιστήριο Ιστορικών Επιστημών** οργανώνεται απο τον Τομέα Βυζαντινών Ερευνών του Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών. Άρχισε να λειτουργεί το έτος 1987-1988 και η λειτουργία του συνεχίζεται φέτος για εικοστή ένατη κατα σειρά περίοδο. Σκοπός του Φροντιστηρίου είναι η μετάδοση σε νέους επιστήμονες ειδικών επιστημονικών γνώσεων απαραίτητων για την πληρέστερη κατάρτιση όσων επιθυμούν να ασχοληθούν με την ιστορική έρευνα. Τα μαθήματα διδάσκονται απο πανεπιστημιακούς καθηγητές, ερευνητές και άλλους ειδικούς επιστήμονες και απευθύνονται σε φοιτητές ή πτυχιούχους, χωρίς να αποκλείεται η συμμετοχή και άλλων ακροατών.

Παράλληλα, λειτουργεί το **Εργαστήριο Παλαιογραφίας, Διπλωματικής και Έρευνας Πηγών**, που έχει σκοπό την εισαγωγή νέων επιστημόνων στη μεθοδολογία της επεξεργασίας, έκδοσης και εκμετάλλευσης ιστορικών πηγών. Στους ερευνητικούς ομίλους του Εργαστηρίου έχουν δυνατότητα συμμετοχής όσοι έχουν παρακολουθήσει τα μαθήματα του Φροντιστηρίου.

Ν. Γ. Μοσχονάς

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

Τρίτη 3, 10, 24

5-7 μμ. *Λατινική Παλαιογραφία*
(Νίκος Γ. Μοσχονάς)

7-9 μμ. *Ελληνική Παλαιογραφία*
(Ζήσης Μελισσάκης)

Πέμπτη 5, 12, 19, 26

5-7 μμ. *Βυζαντινή Νομισματική*
(Γιόρκα Νικολάου)

7-9 μμ. *Μεσαιωνικά Λατινικά*
(Μιχάλης Κωνσταντίνου-Ρίζος)

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

Τρίτη 1, 8, 15

5-7 μμ. *Λατινική Παλαιογραφία*
(Νίκος Γ. Μοσχονάς)

7-9 μμ. *Ελληνική Παλαιογραφία*
(Ζήσης Μελισσάκης)

Πέμπτη 3, 10, 17

5-7 μμ. *Από τον χειρόγραφο κώδικα στο έντυπο βιβλίο.
Στοιχεία Κωδικολογίας, εκδοτικής
και κριτικής του κειμένου*
(Στέλιος Λαμπάκης)

7-9 μμ. *Η ανατολική Κεντρική Ευρώπη
κατά τη μετανάστευση των λαών*
(Γεώργιος Καρδαράς)

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

Τρίτη 12, 19, 26

5-7 μμ. *Λατινική Παλαιογραφία*
(Νίκος Γ. Μοσχονάς)

7-9 μμ. *Ελληνική Παλαιογραφία*
(Ζήσης Μελισσάκης)

Πέμπτη 7, 14, 21, 28

- 5-7 μμ. *Τα ελληνικά νησιά στα περιηγητικά έργα*
(Ιόλη Βιγγοπούλου)
- 7-9 μμ. *Η εξέλιξη του υστεροβυζαντινού
και οθωμανικού αστικού χώρου
από τον 14ο έως τον 20ό αι.*
(Σάββας Τσιλένης)

Πέμπτη 14, 21, 28

- 3-5 μμ. *Αρχαίες ελληνικές επιγραφές*
(Άγγελος Π. Ματθαίου)

Παρασκευή 8, 15, 22, 29

- 5-7 μμ. *Αρχαιολογία της Σικελίας. Κεραμική*
(Paolo Daniele Scirpo)

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

Τρίτη 2, 9, 16, 23

- 3-5 μμ. *Ιστορία της Τεχνολογίας.*
Ιστοριογραφικές Παρατηρήσεις
(Τέλης Τύμπας -
Ειρήνη Μεργούπη-Σαβαΐδου)
- 5-7 μμ. *Λατινική Παλαιογραφία*
(Νίκος Γ. Μοσχονάς)
- 7-9 μμ. *Ελληνική Παλαιογραφία*
(Ζήσης Μελισσάκης)

Πέμπτη 4, 11, 18, 25

- 3-5 μμ. *Εισαγωγή στην Αρχαία Ελληνική Νομισματική*
(Ευαγγελινή Μάρκου)
- 6-7 μμ. *L'arte del navigare.*
*Βενετικά ναυτικά εγχειρίδια
του όψιμου Μεσαίωνα*
(Σέργιος Μοσχονάς)
- 7-9 μμ. *Η εξέλιξη του υστεροβυζαντινού
και οθωμανικού αστικού χώρου
από τον 14ο έως τον 20ό αι.*
(Σάββας Τσιλένης)

Παρασκευή 5

- 6-8 μμ. *Θέματα από την ιστορία του χρήματος*
(Γεράσιμος Μέρμανος -
Γιάννης Στόγιας)

ΜΑΡΤΙΟΣ

Τρίτη 1, 8, 15, 22, 29

3-5 μμ. *Οι απαρχές του νεοελληνικού θεάτρου
(17ος-19ος αι.)*

(Άννα Ταμπάκη)

5-7 μμ. *Λατινική Παλαιογραφία*

(Νίκος Γ. Μοσχονάς)

7-9 μμ. *Ελληνική Παλαιογραφία*

(Ζήσης Μελισσάκης)

Πέμπτη 3, 10, 17, 24, 31

3-5 μμ. *Ιστορία των τουρκικών εθνών
στους Μέσους Χρόνους*

*(από την ύστερη Αρχαιότητα
μέχρι τη μογγολική κατάκτηση)*

(Στέφανος Κορδώσης)

5-7 μμ. *Αμφισβήτηση της εξουσίας στο Βυζάντιο,
6ος-12ος αι. Ορολογία των πηγών*

και κοινωνιολογική προσέγγιση

(Τηλέμαχος Λουγγής)

7-9 μμ. *Η βυζαντινή Αθήνα μέσα από τα κείμενα.*

*Ισορροπώντας ανάμεσα στο κλασικό παρελθόν
και στο χριστιανικό παρόν (400-1200 μ.Χ.)*

(Γιώργος Τσιαπλής)

Παρασκευή 4, 11, 18

3-5 μμ. *Πρώιμες κατακτήσεις των Αράβων.*

*Η κατάκτηση της Αιγύπτου και της Λιβύης
(7ος αι. μ.Χ.)*

(Βασίλειος Χρηστίδης)

5-7 μμ. *Εισαγωγή στην Ιστορία*

της Ισλαμικής Αρχιτεκτονικής

(Εμμανουήλ Γεωργουδάκης)

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

Τρίτη 5, 12, 19

5-7 μμ. *Δυτική Διπλωματική*

(Νίκος Γ. Μοσχονάς)

7-9 μμ. *Ελληνική Παλαιογραφία*

(Ζήσης Μελισσάκης)

Πέμπτη 7, 14, 21

- 3-5 μμ. *Εφυαλωμένη κεραμεική από τη Δύση
στον ελλαδικό χώρο, 13ος-17ος αι.*
(Αναστασία Γιαγκάκη)
- 5-7 μμ. *Βυζαντινή Σφραγιστική*
(Γιόρκα Νικολάου)
- 7-9 μμ. *Εραλδική*
(Μάριος Μπλέτας)

Παρασκευή 1, 8, 15, 22

- 3-5 μμ. *Πόλη και ιερά
στην ελληνική Αρχαιότητα*
(Γιάννης Νίκου)
- 5-7 μμ. *Κοινωνία, κοινωνική θέση
και κοινωνικές ομάδες στο Βυζάντιο*
(Εφη Ράγια)

ΜΑΪΟΣ

Τρίτη 10, 17, 24, 31

- 5-7 μμ. *Προσέγγιση στον Δυτικό Μεσαίωνα.*
Η άλωση της Ιερουσαλήμ
από τους Σταυροφόρους -
Οι μαρτυρίες των πηγών
(Νίκος Γ. Μοσχονάς)
- 7-9 μμ. *Ελληνική Παλαιογραφία*
(Ζήσης Μελισσάκης)

Πέμπτη 12

- 3-6 μμ. *Το Βυζάντιο στην Αρμενία,*
οι Αρμένιοι στο Βυζάντιο (4ος-11ος αι.)
(Johannes Preiser-Kapeller)
- 6-9 μμ. *Το «ιερόν κωδίκιον» του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως*
και ο μικρόκοσμος της βυζαντινής πρωτεύουσας τον 14ο αι.
(Αικατερίνη Μήτσιου)

Παρασκευή 13, 20, 27

- 3-5 μμ. *Πόλη και ιερά*
στην ελληνική Αρχαιότητα
(Γιάννης Νίκου)
- 5-7 μμ. *Κοινωνία, κοινωνική θέση*
και κοινωνικές ομάδες στο Βυζάντιο
(Εφη Ράγια)

ΔΙΔΑΣΚΟΥΝ

Ιόλη Βιγγοπούλου	Ιστορικός, εξωτερική επιστημονική συνεργάτις ΙΙΕ/ΕΙΕ
Εμμανουήλ Γεωργουδάκης	Φιλολόγος - Ιστορικός Ισλαμικής Τέχνης
Αναστασία Γιαγκάκη	Αρχαιολόγος, Κύρια Ερευνήτρια ΙΙΕ/ΕΙΕ
Γεώργιος Καρδαράς	Ιστορικός, Κύριος Ερευνητής ΙΙΕ/ΕΙΕ
Στέφανος Κορδώσης	Δρ. Ιστορίας
Μιχάλης Κωνσταντίνου- Ρίζος	Φιλολόγος - Παλαιογράφος
Στέλιος Λαμπάκης	Φιλολόγος, Διευθυντής Ερευνών ΙΙΕ/ΕΙΕ
Τηλέμαχος Λουγγής	Ιστορικός, ομ. Διευθυντής Ερευνών ΙΙΕ/ΕΙΕ
Ευαγγελινή Μάρκου	Αρχαιολόγος - Νομισματολόγος, Εντεταλμένη Ερευνήτρια ΙΙΕ/ΕΙΕ
Άγγελος Π. Ματθαίου	Δρ. Επιγραφικός
Ζήσης Μελισσάκης	Παλαιογράφος, Κύριος Ερευνητής ΙΙΕ/ΕΙΕ
Ειρήνη Μεργούπη- Σαβαΐδου	Δρ. Ιστορίας και Φιλοσοφίας των Επιστημών και της Τεχνολογίας
Γεράσιμος Μέριανος	Ιστορικός, Εντεταλμένος Ερευνητής ΙΙΕ/ΕΙΕ
Αικατερίνη Μήτσιου	Δρ. Ιστορίας
Νίκος Γ. Μοσχονάς	Ιστορικός, ομ. Διευθυντής Ερευνών ΙΙΕ/ΕΙΕ
Σέργιος Μοσχονάς	Ιστορικός
Μάριος Μπλέτας	Νομικός - Εραλδιστής
Γιόρκα Νικολάου	Ιστορικός - Νομισματολόγος, Νομισματικό Μουσείο Αθηνών
Γιάννης Νίκου	Αρχαιολόγος
Johannes Preiser-Kapeller	Ιστορικός, Ερευνητής Österreichische Akademie der Wissenschaften
Έφη Ράγια	Δρ. Ιστορίας, Διδάσκουσα στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Paolo Daniele Scirpo	Δρ. Κλασικής Αρχαιολογίας
Γιάννης Στόγιας	Αρχαιολόγος - Νομισματολόγος
Άννα Ταμπάκη	Ιστορικός των Ιδεών, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών
Γιώργος Τσιαπλές	Δρ. Φιλολόγος
Σάββας Τσιλένης	Δρ. Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος
Τέλης Τύμπας	Ιστορικός της Τεχνολογίας, Αν. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών
Βασίλειος Χρηστίδης	τ. Καθηγητής Αραβικής Ιστορίας Πανεπιστημίων Columbia και Ιωαννίνων - Δ/ντής Ινστιτούτου Ελληνοανατολικών και Αφρικανικών Σπουδών

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

(Κατ' αλφαβητική σειρά διδασκόντων)

- **Ιόλη Βιγγοπούλου, Τα ελληνικά νησιά στα περιηγητικά έργα**

Πότε εμφανίζονται τα νησιά στα περιηγητικά έργα; Ο ρόλος τους στα θαλασσινά δρομολόγια. Πως και τι αναδεικνύεται; Ο χώρος, οι άνθρωποι, τα μνημεία. Ημερολόγια και λογοτεχνικά κείμενα. Το εικονογραφικό υλικό.

- Μάθημα 1ο: «Στις Κυκλάδες των περιηγητών»
- Μάθημα 2ο: «Στα νησιά του βορειο-ανατολικού Αιγαίου»
- Μάθημα 3ο: «Σε κάποια Δωδεκάνησα»
- Μάθημα 4ο: «Κρήτη, Αίγινα, Λευκάδα και κάτι άλλο»

- **Εμμανουήλ Γεωργουδάκης, Εισαγωγή στην Ιστορία της Ισλαμικής Αρχιτεκτονικής**

Οι εισηγήσεις διαρθρώνονται σε τέσσερα δίωρα με περιεχόμενο τις κύριες υφολογικές περιόδους της Ισλαμικής Αρχιτεκτονικής, όπως καθορίστηκαν από τις σημαντικότερες δυναστείες. Το κέντρο βάρους πέφτει στην Ανατολική Μεσόγειο, ως περιοχή αμεσοτέρου ενδιαφέροντος λόγω γεωγραφικής γειτνιάσεως και ιστορικής επαφής με τον Ελληνισμό.

Πρώτη θεματική

1. Προϊσλαμική Περίοδος - Εμφάνιση του Ισλάμ

Οι πηγές και τα προβλήματα στον καθορισμό της γενέσεως αυτού που ονομάζουμε ισλαμική τέχνη από τον 3ο αι. μ.Χ. περίπου έως τον 7ο αι. μ.Χ. - θάνατος του Μωάμεθ - κήρυκα του Ισλάμ.

2. Ορθόδοξοι Χαλίφες – Ομαϊάδες

Μία σύντομη, αλλά εκρηκτική και καθοριστική, περίοδος με πλήθος ανοιχτών ζητημάτων, αλλά και στενής συνάφειας με την ελληνορωμαϊκή υλική και πνευματική οικουμένη που διήρκεσε μόλις εκατό (πλην όμως καθοριστικά) χρόνια, από τα μέσα του 7ου αι. μ.Χ. έως τα μέσα του 8ου αι. μ.Χ., με μία ξαφνική και αιματηρή πτώση και μία απροσδόκητη αναβίωση στην Ισπανία.

Δεύτερη θεματική

1. Αββασίδες

Από το 750 έως την πτώση της Βαγδάτης στα χέρια των Μογγόλων, παρά την συρρίκνωση της πραγματικής τους εξουσίας και την αμφισβήτηση της πνευματικής τους επικυριαρχίας επί των μουσουλμάνων πιστών, διαμορφώθηκε η κλασική εποχή στις τέχνες του Ισλάμ και φυσικά και στην Αρχιτεκτονική. Έτσι λοιπόν, Βαγδάτη και Σαμάρρα δίνουν νέες καλλιτεχνικές κατευθύνσεις για ολόκληρο τον ισλαμικό κόσμο πάνω στις ήδη θεμελιωμένες δομές.

2. Ιράν-Κεντρική Ασία

Πολύ σύντομα θα παρουσιαστούν τα σημαντικότερα και καθοριστικότερα μνημεία της εποχής των Μογγόλων. Η Σαμαρκάνδη γίνεται το χωνευτήρι των διαφόρων μεμονωμένων τάσεων και κατευθύνσεων, τεχνολογιών και τεχνικών, ενώ αναμειγνύονται τα καλλιτεχνικά ύφη από όλες τις γωνιές της μογγολικής επικράτειας με θαυμαστά αποτελέσματα.

Τρίτη θεματική

1. Φατιμίδες

Η πρώτη σιιτική δυναστεία με αξιώσεις οικουμενικές δίνει νέα έκφραση στις τέχνες συνολικά, εγκαινιάζει μία νέα εποχή και φυσικά την Αρχιτεκτονική της. Ποιός δεν γνωρίζει το μεγαλύτερο καθίδρυμά τους, την πόλη του Καΐρου και το αλ-Αζχαρ;

2. Μαμελούκοι

Η Αίγυπτος επιστρέφει με τον Σαλαδίνο στο σουννιτικό Ισλάμ και η δυναστεία του ακολουθείται από τους στρατιώτες-δούλους, τους Μαμελούκους. Τουρκογενείς και Καυκάσιοι στην καταγωγή, καθιερώνουν με την δυναστεία τους τις νέες αισθητικές μορφές που άρχισαν να διαμορφώνονται νωρίτερα, αλλά συγχρόνως τις αναπτύσσουν τόσο ως προς την κλίμακα όσο και ως προς την πρωτοτυπία της ανασύνθεσης των προϋπαρχουσών δομών.

Τέταρτη θεματική

1. Σελτζούκοι – Εμιράτα

Από τους Μεγάλους Σελτζούκους του Ιράν στο Σουλτανάτο της Ρωμανίας. Η ντόπια αρχιτεκτονική και τεχνική της Μικράς Ασίας, αναπτύσσει πλέον τον δικό της ισλαμικό χαρακτήρα. Ιρανικά και Μαμελουκικά στοιχεία, μαζί με βυζαντινά, αρμενικά και γεωργιανά, αρχίζουν να ομογενοποιούνται σε νέες χρήσεις και νέες παραλλαγές, με σαφείς αισθητικές επιλογές και πρότυπα άλλοτε ξεκάθαρα και άλλοτε ασαφή. Η διάλυση που επιφέρουν οι Μογγόλοι δημιουργεί την μεταβατική περίοδο των εμιράτων. Ύφος εκλεκτικό, ή μάλλον πειραματικό, αρχίζει να δίνει τα πρώτα γονίδια του πρώιμου και κλασικού οθωμανικού ύφους.

2. Εμιράτα – Οθωμανοί

Από ένα εμιράτο μεταξύ πολλών, το Οθωμανικό επεκτείνεται σταδιακά τόσο εις βάρος των χριστιανικών ηγεμονιών όσο και των ισλαμικών. Αποβάλλει σιγά-σιγά τον επαρχιακό χαρακτήρα του, και επιδιώκει συνειδητά να δημιουργήσει ένα αυτοκρατορικό-οικουμενικό αρχιτεκτονικό ύφος, με πλήρη συνείδηση της «οθωμανικότητας». Από τον 16ο αι. και μετά αυτό είναι πραγματικότητα, ώστε πλέον η οθωμανική κυριαρχία να είναι ορατή απλώς και μόνο από την μορφή του τζαμιού της πόλης, ακόμη και στις χώρες με μακρά και υψηλή παράδοση στην Αρχιτεκτονική, όπως η Αίγυπτος, η Συρία ή το Ιράκ.

- **Αναστασία Γιαγκάκη, *Εφυαλωμένη κεραμεική από τη Δύση στον ελλαδικό χώρο, 13ος-17ος αι.***

Κεντρικός άξονας του σεμιναρίου είναι – με βάση τα δημοσιευμένα αρχαιολογικά δεδομένα από ποικίλες θέσεις του ελλαδικού χώρου – να παρουσιαστούν αναλυτικά οι κατηγορίες εφυαλωμένης κεραμεικής που έχουν εισαχθεί σε αυτή την περιοχή από περιοχές της δυτικής Μεσογείου από τον 13ο μέχρι και τον 17ο αι. Αναλύονται τα βασικά γνωρίσματα της κάθε κατηγορίας (κεραμεικό σώμα, σχήμα, διακόσμηση, προέλευση).

- **Γεώργιος Καρδαράς, *Η ανατολική Κεντρική Ευρώπη κατά τη μετανάστευση των λαών***

Προσδιορίζοντας ως *ανατολική Κεντρική Ευρώπη* τον γεωγραφικό χώρο τεσσάρων σημερινών κρατών (Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία, Πολωνία) εξετάζονται οι συνθήκες που επικρατούσαν τον 4ο αιώνα και οι εθνολογικές ή πολιτισμικές μεταβολές που επήλθαν έως τα τέλη του 6ου αιώνα. Στην περίπτωση της Ουγγαρίας διακρίνεται η κυριαρχία νομαδικών

λαών, όπως οι Ούννοι και οι Άβαροι, ενώ αντίθετα στην υπόλοιπη ανατολική Κεντρική Ευρώπη την αποχώρηση των γερμανικών λαών διαδέχθηκε η μόνιμη εγκατάσταση σλαβικών φύλων. Αναφορά γίνεται επίσης στον ενδιάμεσο ρόλο που είχε ο πολωνικός χώρος ήδη από τον 1ο μ.Χ. αιώνα στη μετακίνηση γερμανικών λαών από τη Σκανδιναβία προς άλλες περιοχές.

- **Στέφανος Κορδώσης, *Ιστορία των τουρκικών εθνών στους Μέσους Χρόνους (από την ύστερη Αρχαιότητα μέχρι τη μογγολική κατάκτηση)***

Σκοπός των τεσσάρων διαλέξεων είναι να εισαγάγει τους συμμετέχοντες στη μεσαιωνική ιστορία των τουρκικών εθνών, αναδεικνύοντας την ιστορική, πολιτική και πολιτισμική τους ετερότητα, αλλά και την αλληλεπίδρασή τους με τους εδραίους πολιτισμούς της Κίνας, Περσίας (και αργότερα Χαλιφάτου) και Βυζαντίου. Τα τουρκικά έθνη ήταν (και μερικά από αυτά ακόμη είναι) νομαδικά έθνη που κατοικούσαν στην ευρασιατική στέπα. Αποτέλεσαν ένα από τα συστατικά στοιχεία της διαδικασίας δημιουργίας των σύγχρονων εθνών, τόσο στην Άπω Ανατολή όσο και στην «Άπω» Δύση (ανατολική και κεντρική Ευρώπη) και φυσικά και στον ενδιάμεσο χώρο (Κεντρική Ασία). Αν και ανήκουν στην ίδια γλωσσική υπο-κατηγορία εθνών που ομιλούν κοντινές γλώσσες (τουρκικές γλώσσες) της οικογένειας των Αλταϊκών γλωσσών, κάθε ένα από αυτά έχει ξεχωριστή ιστορία και σημασία στο ιστορικό γίγνεσθαι.

Πρώτη διάλεξη – εισαγωγικά (τουρκικά έθνη-νομαδικές κοινωνίες)

- Τα τουρκικά έθνη σήμερα (εθνώνυμα, κράτη, εθνότητες, χάρτες).
- Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των τουρκικών εθνών (συγκολλητικές γλώσσες, νομαδικός βίος μέχρι τον 19ο αιώνα, Ισλάμ και σαμανισμός).
- Βασικές γλωσσικές υποκατηγορίες των τουρκικών εθνών με βάση τη σύγχρονη Τουρκολογία.
- Νομαδικά έθνη και εδραίες κοινωνίες στην Ευρασία κατά τον Μεσαίωνα· ο ρόλος τους στα εμπορικά δίκτυα.
- Το πρόβλημα των πηγών σχετικά με τα νομαδικά έθνη.
- Βασικές πολιτικές έννοιες των νομαδικών εθνών.
- Η δομή μιας νομαδικής αυτοκρατορίας (το παράδειγμα των Ούννων, Τούρκων).
- Το εθνώνυμο «Τούρκοι», οι διαστάσεις του και οι τρόποι με τους οποίους χρησιμοποιείται σήμερα από σύγχρονες γλώσσες (συγκριτική μελέτη ανάμεσα στα Ελληνικά, Τουρκικά, Αγγλικά, Ρωσικά, Κινεζικά).
- Η ιστορική πορεία του εθνωνύμου «Τούρκοι» (ένα περίγραμμα).
- Τα τουρκικά έθνη πριν την εμφάνιση του εθνωνύμου «Τούρκοι».
- Πρώτα τουρκικά έθνη στην Άπω Ανατολή – Υποθέσεις, πηγές (αυτοκρατορία Χιδονγκά και Tabgač)
- Πρώτα τουρκικά έθνη στη Δύση – Υποθέσεις, πηγές (οι Ούννοι, τα Ογουρικά έθνη).

Δεύτερη διάλεξη - Το πρώτο και δεύτερο τουρκικό χανάτο (552-661 και 680-744)

Περίγραμμα ιστορίας και σχέσεις με το Βυζάντιο, την Κίνα και την Περσία.

- Πηγές (επιγραφή Bogut, επιγραφές Όρχον: επιτύμβιες στήλες, κινεζικά, βυζαντινά, αραβικά και αρμενικά χρονικά).
- Τα «φουνικά» των επιγραφών του Όρχον (θεωρίες προέλευσης).
- Ο κόσμος της στέπας την εποχή της εμφάνισης των Τούρκων.
- Η επανεμφάνιση των Τούρκων στις αρχές της δεκαετίας του 680 και η ισχυροποίησή τους στη Μογγολία.
- Απαρχές πολέμων Ογούζων, Κιργίζων, Τατάρων και Τούρκων.

- 744. Πτώση του δεύτερου χανάτου των Τούρκων υπό τα συνδυασμένα χτυπήματα Ογούζων και Κιργίζων. Μετανάστευση των Ογούζων στα νότια της Μογγολίας.

Τρίτη διάλεξη - Τα τουρκικά έθνη μετά την πτώση του τουρκικού χανάτου (744)

- Άπω Ανατολή/Κίνα: Dokuz Oğuz - Ουιγούροι. Κινεζικές, Ισλαμικές και Ουιγουρικές πηγές.
- Κεντρική Ασία: α) Ταρντούς: Μάχες ενάντια στο Ισλάμ· β) Oğuz – τα Ογουζικά έθνη στην Κεντρική Ασία. Μερικές παρατηρήσεις στο εθνώνυμο· γ) Καρλούκοι: Σύμμαχοι με το Ισλάμ στη μάχη του 751 στο Talas ενάντια στην Κίνα· δ) Τουρκικά έθνη και Ισλάμ: Οι πρώτες τουρκικές ισλαμικές δυναστείες (Γαζναβίδες, Καρα Χανίδες, Ιλκχανίδες).
- Δύση/Ανατολική Ευρώπη: Η άνοδος των Ογουρικών εθνών· Βούλγαροι και Χάζαροι. Εστίαση στην ιστορία των Χαζάρων και στη σημασία τους για τους Βυζαντινούς.
- Κατάρρευση των Χαζάρων: Οι Πετσενέγκοι, οι Ούζοι και οι Κιπτσάκοι στα Βαλκάνια και στα Βυζαντινά σύνορα.

Τέταρτη διάλεξη - Τα τουρκικά έθνη πριν και κατά τη διάρκεια της Μογγολικής κατάκτησης

- Σύντομο περίγραμμα της ιστορίας της Μογγολικής Αυτοκρατορίας.
- Οι Ουιγούροι και οι Μογγόλοι.
- Παρατηρήσεις στο εθνώνυμο Τάταροι.
- Κιπτσάκοι και Χρυσή Ορδή.
- Τα τουρκικά έθνη ανάμεσα στο νομαδικό σαμανικό κόσμο και στον εδραίο μονοθεϊστικό κόσμο.
- Η Μογγολική αυτοκρατορία ως μήτρα εθνών: Η εμφάνιση των πρώτων σπερμάτων των σύγχρονων τουρκικών εθνοτήτων και εθνικοτήτων.
- Γενική συζήτηση-σχόλια και παρατηρήσεις.

- **Στέλιος Λαμπάκης, *Από τον χειρόγραφο κώδικα στο έντυπο βιβλίο. Στοιχεία Κωδικολογίας, εκδοτικής και κριτικής του κειμένου***

- Ορισμοί και αντικείμενο.
- Συγκλίσεις και αποκλίσεις Κωδικολογίας και Παλαιογραφίας.
- Οι σύγχρονοι κατάλογοι χειρογράφων κωδίκων.
- Από το χειρόγραφο στο έντυπο βιβλίο και στα e-books.
- Μεθοδολογία και προβλήματα της εκδοτικής πρακτικής και της κριτικής του κειμένου.

- **Τηλέμαχος Λουγγής, *Αμφισβήτηση της εξουσίας στο Βυζάντιο, 6ος-12ος αι. Ορολογία των πηγών και κοινωνιολογική προσέγγιση***

Πρόκειται για μια πολλαπλή εξέταση των φιλολογικών πηγών που περιγράφουν ή αναφέρουν συνοπτικά γεγονότα σχετικά με την μαζική αμφισβήτηση της εξουσίας, με παράλληλη παρακολούθηση της εξελικτικής διαστρωμάτωσης της κοινωνίας στην πόλη και στην ύπαιθρο από το πρώιμο Βυζάντιο έως την Δ΄ Σταυροφορία. Στην απόπειρα αυτή φυσικά και δεν περιλαμβάνονται οι απλοί σφετερισμοί που σημαίνουν απλούστατα αλλαγές προσώπων στον αυτοκρατορικό θρόνο.

- **Ευαγγελινή Μάρκου, *Εισαγωγή στην Αρχαία Ελληνική Νομισματική***

Το σεμιναριακό μάθημα με θέμα «Εισαγωγή στην Αρχαία Ελληνική Νομισματική» απευθύνεται σε όσους επιθυμούν μια πρώτη επαφή με την επιστήμη της Νομισματικής των αρχαϊκών, κλασικών και ελληνοιστικών χρόνων (6ος - 1ος αι. π.Χ.).

Στο πλαίσιο των μαθημάτων θα παρουσιαστούν η εμφάνιση και η διάχυση του κερματοφόρου νομίσματος (απαρχές νομίσματος, ιστορικές πηγές, σταθμητικοί κανόνες, νομισματική κυκλοφορία, εικονογραφία, ενδεικτικές νομισματοκοπίες πόλεων, βασιλέων και κοινών), καθώς και η εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στη νομισματική επιστήμη (νομισματική και διαδίκτυο, ψηφιοποίηση ιδιωτικών και δημόσιων συλλογών, εκπαιδευτικές εφαρμογές με θέμα το νόμισμα, αρχαία νομισμάτων κτλ).

Το αναλυτικό διάγραμμα της δομής των μαθημάτων καθώς και η σχετική βιβλιογραφία θα κοινοποιηθούν στους φοιτητές στο πρώτο μάθημα.

- **Ζήσης Μελισσάκης, *Ελληνική Παλαιογραφία***

Η εξέλιξη της ελληνικής γραφής, κυρίως μέσα από τα χειρόγραφα βιβλία, από τον 4ο π.Χ. αι. έως την πλήρη επικράτηση του εντύπου στις αρχές του 19ου. Δίνεται έμφαση στη μικρογράμματα γραφή, που από τον 9ο αι. αντικαθιστά τη μεγαλογράμματα και στην οποία είναι γραμμένα τα περισσότερα σωζόμενα χειρόγραφα. Το καθαρά θεωρητικό μέρος του μαθήματος συμπληρώνεται από πολλές ασκήσεις ανάγνωσης χειρογράφων, με στόχο την εξοικείωση των διδασκομένων με τις ιδιομορφίες και τις μεταβολές του ελληνικού βυζαντινού αλφάβητου.

- **Ειρήνη Μεργούπη-Σαβαΐδου - Τέλης Τύμπας, *Ιστορία της Τεχνολογίας. Ιστοριογραφικές Παρατηρήσεις***

(βλ. Τέλης Τύμπας - Ειρήνη Μεργούπη-Σαβαΐδου)

- **Γεράσιμος Μέριανος - Γιάννης Στόγιας, *Θέματα από την ιστορία του χρήματος***

Αντικείμενο των παρουσιάσεων αποτελεί σειρά θεματικών που εντάσσονται σε ένα ευρύ χρονικό φάσμα εκτεινόμενο από τις πρόδρομες μορφές χρήματος έως τις χρηματοπιστωτικές πρακτικές της Αναγέννησης, με επίκεντρο την ελληνο-ρωμαϊκή Αρχαιότητα και το Βυζάντιο. Ενδεικτικά στην επιχειρούμενη επισκόπηση θα γίνει πραγμάτευση ζητημάτων όπως:

- η έννοια του (κερματομόρφου) χρήματος, φιλοσοφικές αντιλήψεις και κοινωνικές πρακτικές
- *realia* και μαρτυρίες για εκφάνσεις της διαχείρισης του χρήματος στην Αρχαιότητα
- πρακτικές κιβδηλείας και κρατικοί μηχανισμοί ελέγχου
- απόψεις των Πατέρων της Εκκλησίας για το χρήμα
- παραγωγικές και «μη παραγωγικές» επενδύσεις στο Βυζάντιο
- επιπτώσεις της ρευστότητας και της έλλειψης ρευστότητας του χρήματος

- **Νίκος Γ. Μοσχονάς, Δυτική Διπλωματική**

Η Διπλωματική επιστήμη εξετάζει τη μορφή, τη σύνταξη και τη διάρθρωση των δημόσιων και ιδιωτικών εγγράφων. Στη σειρά των μαθημάτων θα εξεταστεί η μορφολογία των επισήμων εγγράφων που απολύονται από τις δυτικές μεσαιωνικές γραμματείες (αυτοκρατορική, παπική, ηγεμονική, επισκοπική), των νοταριακών και των ιδιωτικών εγγράφων, καθώς και τα προβλήματα που σχετίζονται με την αυθεντικότητα ή την παραποίηση των εγγράφων.

- **Νίκος Γ. Μοσχονάς, Λατινική Παλαιογραφία**

Έπειτα από σύντομη εισαγωγή στην εξέλιξη της λατινικής γραφής θα εξεταστούν αναλυτικότερα οι τύποι της μεσαιωνικής γοθτικής γραφής και συγκεκριμένα η γραφή βιβλίων (*scriptura libraria*), η ποικιλία των γραφών γραμματείας (*scriptura documentaria*), η νοταριακή γραφή και οι τύποι γραφής ειδικών κατηγοριών (επιγραφική, εμπορική, ιδιωτική γραφή).

- **Νίκος Γ. Μοσχονάς, Προσέγγιση στον Δυτικό Μεσαίωνα. Η άλωση της Ιερουσαλήμ από τους Σταυροφόρους - Οι μαρτυρίες των πηγών**

Μετά από σύντομη αναφορά στο σταυροφορικό κίνημα θα εξεταστεί το ιστορικό γεγονός της πολιορκίας και της άλωσης της Ιερουσαλήμ από τους Σταυροφόρους, τελικός στόχος της Α΄ Σταυροφορίας, όπως παρουσιάζεται σε δυτικές και αραβικές πηγές. Τα κείμενα της εποχής αποκαλύπτουν άλλοτε με αφέλεια διατύπωσης και άλλοτε με σκληρή περιγραφή την τραγική διάσταση ιδεολογίας και ένοπλης δράσης.

- **Σέργιος Μοσχονάς, L'arte del navigare. Βενετικά ναυτικά εγχειρίδια του όψιμου Μεσαίωνα**

Η Βενετία οφείλει, αν όχι την ύπαρξή της, οπωσδήποτε την ευημερία και τον πλούτο της στο εμπόριο. Και ο έμπορος του Μεσαίωνα είναι μία ιδιαίτερη για την εποχή «μορφή». Στο σεμινάριο θα εξεταστούν τα ναυτικά εγχειρίδια, τα βιβλία «τσέπης» που συχνά συντρόφευαν τους εμπόρους στα ταξίδια τους, οι μικροί χειρόγραφοι κώδικες που περιείχαν ιδιαίτερα μεγάλο αριθμό πληροφοριών και οδηγιών για τους ναυτιλομένους.

- **Μάριος Μπλέτας, Εραλδική**

Εραλδική είναι ο βοηθητικός της Ιστορίας κλάδος που μελετά τα οικόσημα. Μιλάμε για τη Δυτική Ευρώπη στη διάρκεια του Μεσαίωνα και επικεντρωνόμαστε σ' αυτήν, αφήνοντας έξω από τη θεώρησή μας άλλες μορφές χρήσης εμβλημάτων σε άλλες περιοχές και περιόδους. Στη μεσαιωνική Ευρώπη και στις συγκεκριμένες κοινωνικές και πολιτιστικές συνθήκες (φεουδαρχία, αυστηρή κοινωνική ιεραρχία, διακυβέρνηση από τους έχοντες την ικανότητα να φέρουν όπλα) αναπτύχθηκε ένα σύστημα, στο οποίο οι κοινωνικά εξέχοντες διακρίνονταν από κάποια παράσταση που υιοθετούσαν ως έμβλημα προσωπικό, αναλλοίωτο και κληρονομητό. Ο κόσμος των οικοσήμων αντικατόπτριζε έναν κόσμο της

φαντασίας συμβολικό, πολύχρωμο και παιγνιώδη, και ήταν το εργαλείο με το οποίο η εξουσία εξέπεμπε τα μηνύματα της ισχύος της. Στην πραγματικότητα η περιδιάβαση στον κόσμο αυτό είναι μια περιδιάβαση στην (πολιτική) ιστορία αλλά και στην αισθητική και τον πολιτισμό της μεσαιωνικής Ευρώπης.

- **Γιόρκα Νικολάου, *Βυζαντινή Νομισματική***

Το νόμισμα ως χρήμα και ως αντικείμενο θα εξετασθεί καθ' όλη την χιλιόχρονη ιστορική πορεία της βυζαντινής αυτοκρατορίας, επιμένοντας, ιδιαίτερα, στο τριμεταλλικό νομισματικό σύστημα, τις ισοτιμίες των νομισμάτων, την αγοραστική αξία, την ποικίλη εικονογραφία των νομισματικών τύπων και την έκφραση της βυζαντινής αυτοκρατορικής ιδεολογίας μέσω του νομίσματος. Επίσης, σύντομα θα παρουσιαστούν οι τεχνικές παραγωγής, στοιχεία για την οργάνωση, τον έλεγχο και την διοίκηση των νομισματοκοπειών στον βυζαντινό κόσμο.

- **Γιόρκα Νικολάου, *Βυζαντινή Σφραγιστική***

Αντικείμενο μελέτης της Σφραγιστικής είναι οι σφραγίδες και κατά κύριο λόγο τα μολυβδόβουλλα, οι μολύβδινες σφραγίδες. Η Σφραγιστική, συγγενής με τη Νομισματική, αποτελεί αυτόνομη επιστήμη, που αναπτύχθηκε από τα τέλη του 19ου αι. Τα μολυβδόβουλλα, οι μολύβδινες *σφραγίδες* ή *βούλλες*, που εξασφάλιζαν το απόρρητο και πιστοποιούσαν την αυθεντικότητα της ιδιωτικής αλληλογραφίας, αλλά και των επισήμων εγγράφων, χρησιμοποιήθηκαν ευρύτατα στο Βυζάντιο από όλες τις κοινωνικές και επαγγελματικές τάξεις. Μολύβδινες βούλλες σφράγιζαν την αλληλογραφία -ιδιωτική και υπηρεσιακή- κάθε είδους κεντρικών ή επαρχιακών, κρατικών και εκκλησιαστικών αξιωματούχων, αλλά και απλών ιδιωτών. Επίσης, τα μολυβδόβουλλα επιβεβαίωναν το γνήσιο της υπογραφής του αποστολέα, καθώς πολλές φορές αυτή καθεαυτή η υπογραφή παραλειπόταν. Τέλος, με μολύβδινες βούλλες σφραγίζονταν δέματα εμπορευμάτων, κατά κύριο λόγο μονοπωλιακών ειδών, που προορίζονταν για εξωτερικό εμπόριο και περνούσαν από τελωνειακό έλεγχο.

Οι βυζαντινές βούλλες ως ψηφίδες συνθέτουν ένα πολύχρωμο σκηνικό και συνιστούν ανοικτό βιβλίο πληροφόρησης για το βίο και τον πολιτισμό των βυζαντινών ανθρώπων, καθώς το Βυζάντιο αποτελούσε την πεμπτούσια της γραφειοκρατίας, αλλά και της ιδιωτικής επιστολογραφίας, μια και η αλληλογραφία ήταν η κυρίαρχη μορφή επικοινωνίας. Και βέβαια, οι επιγραφές και οι παραστάσεις των μολυβδοβούλλων αποκαλύπτουν μίαν ακόμη πτυχή της βαθιάς θρησκευτικής πίστης των βυζαντινών. Οι εικονογραφικές και επιγραφικές επιλογές σε αυτά καθορίζονται από τον τρόπο του σκέπτεσθαι του ίδιου του βυζαντινού ανθρώπου, που διαποτίζεται από θεοκρατικές αντιλήψεις. Όποιος και αν είναι ο κάτοχος της βούλλας, είναι, όπως όλοι οι βυζαντινοί, μέλος μίας κοινωνίας που διαπνέεται από το έλεω Θεοῦ δόγμα. Με αυτή την αντίληψη διακινεί την αλληλογραφία του και τελικά τον εαυτό του, τους τίτλους, τα αξιώματά του και κάποτε τις φιλοδοξίες και τις επιδιώξεις του.

Στο μάθημα εξετάζονται:

- Η κατασκευή και η χρήση της μολύβδινης βούλλας
- Η Γλώσσα και οι Επιγραφές των μολυβδοβούλλων
- Οι Αυτοκρατορικές βούλλες και η αυτοκρατορική Γραμματεία
- Η Διοίκηση

- Στοιχεία της εικονογραφίας των μολυβδοβούλλων
- Στοιχεία χρονολόγησης βυζαντινών μολυβδοβούλλων
- Επίσης, στο μάθημα δίνεται στους ενδιαφερόμενους μικρή σεμιναριακή εργασία

• **Γιάννης Νίκου, *Πόλη και ιερά στην ελληνική Αρχαιότητα***

Η πόλις και το ιερόν υπήρξαν θεμελιώδη στοιχεία του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Οι διάφορες οργανωμένες πολιτικές κοινότητες, νοούμενες άλλοτε ως απλοί οικισμοί ή σύνολα εγκαταστάσεων και άλλοτε λαμβάνοντας την μορφή «πόλεων-κρατών», «εθνών», είτε «κοινών», και τα ποικίλα ιερά, μικρά ή μεγάλα, υπαίθρια ή μη, αστικά ή αγροτικά, κεντρικά ή περιφερειακά, τοπικά ή πανελλήνια, αποτέλεσαν δεσπόζοντες πολυδιάστατους πυρήνες ζωής και δράσης στο αρχαιοελληνικό γίγνεσθαι. Η γένεση και η ανάπτυξή τους σε συνάρτηση με τις εκάστοτε χωροχρονικές συντεταγμένες και κοινωνικοπολιτικές δυναμικές καθόρισε σε ύψιστο βαθμό την διαμόρφωση του ιστορικού τοπίου και του πολιτισμικού περιβάλλοντος του ελληνικού χώρου εν γένει. Σκοπός του σεμιναρίου είναι να φωτίσει και να διερευνήσει μερικές από τις σημαντικότερες πτυχές της παράλληλης πορείας και της σχέσης μεταξύ πόλεων και ιερών από την Προϊστορική Εποχή έως τους Ελληνιστικούς Χρόνους μέσα από το πρίσμα της αρχιτεκτονικής τους εξέλιξης στη διαδρομή δώδεκα και πλέον αιώνων.

• **Έφη Ράγια, *Κοινωνία, κοινωνική θέση και κοινωνικές ομάδες στο Βυζάντιο***

Πέρα από τις κυρίαρχες ομάδες των μισθοδοτούμενων του Βυζαντινού Κράτους, το πλήθος των υπηκόων του Βυζαντίου παρέμενε ασαφώς καθορισμένο. Το Βυζάντιο αποτελεί τη συνέχεια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, και οι αντιλήψεις που υπήρχαν για την «κοινωνία» και την «κοινωνική θέση» των ατόμων καθορίζονταν τόσο από την κυρίαρχη αρχαιοελληνική σκέψη, όσο και από τους αντικειμενικά κοινωνικούς ρωμαϊκούς διαχωρισμούς. Το Βυζάντιο όμως θα ξεπεράσει το ρωμαϊκό του παρελθόν και θα κάνει αποφασιστικά βήματα για να γίνει ένα «σύγχρονο» κράτος, όπου όλοι οι υπήκοοι εντάσσονται στην προστασία του – μία διαδικασία που διήρκεσε αιώνες.

Το σεμινάριο θα εξετάσει το θεωρητικό υπόβαθρο των παραμέτρων που επηρέασαν την κοινωνική εξέλιξη του Βυζαντίου, καθώς και τη θέση συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων και τις αντιλήψεις που υπήρχαν γι' αυτές. Κατά τη διάρκειά του θα εξεταστούν κείμενα που αποκαλύπτουν στοιχεία για την κοινωνία και την «κοινωνική θέση» των ανθρώπων κατά τη βυζαντινή εποχή.

• **Paolo Daniele Scirpo, *Αρχαιολογία της Σικελίας. Κεραμική***

Στόχος του σεμιναρίου είναι η εισαγωγή στην αρχαιολογία της Σικελίας από την Αρχαϊκή έως την Ελληνιστική περίοδο (8ος-3ος αιώνας π.Χ.), εστιάζοντας την προσοχή των διδασκομένων στη συνεισφορά των Σικελιωτών στην εξέλιξη της ελληνικής κεραμικής. Στη σύντομη αυτή επισκόπηση θα δοθεί ειδική έμφαση στις σημαντικότερες εκφράσεις των σικελιωτικών εργαστηρίων.

- Μάθημα 1ο: Το γεωγραφικό πλαίσιο του νησιού στη λεκάνη της Μεσογείου, οι αυτόχθονες λαοί και η ιστορική εξέλιξη της ελληνικής ταυτότητάς του, βάσει των αρχαιολογικών και φιλολογικών πηγών από τον Όμηρο έως τον Θεόκριτο.

- Μάθημα 2ο: Η κεραμεική. Μέρος Α΄ (η εξ Ελλάδος εισαγόμενη κεραμεική)
- Μάθημα 3ο: Η κεραμεική. Μέρος Β΄ (Σικελιωτικά εργαστήρια)
- Μάθημα 4ο: Η κεραμεική. Μέρος Γ΄ (Απουλικά εργαστήρια)

- **Γιάννης Στόγιας - Γεράσιμος Μέριανος, *Θέματα από την ιστορία του χρήματος***

(βλ. Γεράσιμος Μέριανος - Γιάννης Στόγιας)

- **Άννα Ταμπάκη, *Οι απαρχές του νεοελληνικού θεάτρου (17ος-19ος αι.)***

Θα μελετηθεί η δραματουργία (κρητικό, επτανησιακό θέατρο, διαφωτισμός) σε συνάρτηση με τα διαδοχικά ευρωπαϊκά ρεύματα της εποχής: όψιμη Αναγέννηση, μπαρόκ, κλασικισμός (και νεο-κλασικισμός), αστικό δράμα (ενδεχόμενη επίδραση των ιδεών του Diderot). Σημείο εκκίνησης η *Ερωφίλη* του Γ. Χορτάτση και κατάληξης ο *Βασιλικός* του Α. Μάτση. Πεδία ανάλυσης: μελέτη της ιστορικής συγκυρίας, ένταξη των έργων σ' αυτήν, επισήμανση των επιδράσεων, των ιδεολογικών και αισθητικών συνιστωσών και της δυναμικής της πρωτότυπης δραματουργίας, ανάλυση, τέλος της μετάβασης από το θέατρο-ανάγνωσμα στη σκηνική πράξη (το προεπαναστατικό θέατρο και οι εστίες του).

- **Γιώργος Τσιαπλές, *Η βυζαντινή Αθήνα μέσα από τα κείμενα. Ισορροπώντας ανάμεσα στο κλασικό παρελθόν και στο χριστιανικό παρόν (400-1200 μ.Χ.)***

Το σεμινάριο θα επιχειρήσει να ανιχνεύσει, μέσα από φιλολογικές μαρτυρίες (400-1200 μ.Χ.), την έλξη που ασκούσε η Αθήνα, το λίκνο του κλασικού πολιτισμού, στους Βυζαντινούς. Αν και παλαιότερα επικρατούσε η άποψη πως η μεσαιωνική Αθήνα, μετά το τέλος της ύστερης Αρχαιότητας και το κλείσιμο των φιλοσοφικών της σχολών (529 μ.Χ.), εξαφανίστηκε από το ιστορικό προσκήνιο, όπως άλλωστε συνέβη με πολλές πόλεις της ηπειρωτικής Ελλάδας, εντούτοις, όπως μαρτυρούν οι πηγές, συνέχιζε να αποτελεί ταξιδιωτικό προορισμό όχι μόνο για όσους αναζητούσαν ίχνη του αρχαίου μεγαλείου της, αλλά και σημάδια του χριστιανικού της παρόντος.

- **Σάββας Τσιλένης, *Η εξέλιξη του υστεροβυζαντινού και οθωμανικού αστικού χώρου από τον 14ο έως τον 20ό αι.***

Στην Ανατολική Μεσόγειο η οθωμανική κατάκτηση βρήκε τον αστικό χώρο κατακερματισμένο σε πόλεις με διαφορετικό κυρίαρχο. Βενετικά και γενονατικά λιμάνια, λίγα βυζαντινά στρατιωτικά οχυρά, στην ενδοχώρα και στις ακτές, με την πρωτεύουσα παρηκμασμένη από την συνεχή άμυνα και με φθίνοντα πληθυσμό και με τον πληθυσμό της υπαίθρου χώρας εξοντωμένο από τη συνεχή φορολογία και τους πολέμους και με μειωμένη αγροτική παραγωγή. Οι Οθωμανοί με μία σειρά νομοθετικών πράξεων περιόρισαν τις αγγαρείες που επιβάλλονταν στους αγρότες και οι ανάγκες σε εργατικά χέρια ενθάρρυναν την ανεπίσημη κινητικότητα των αγροτών, η οποία συνοδεύτηκε από τις υποχρεωτικές μετοικεσίες για τη τόνωση των μεγάλων αστικών κέντρων που έπαιζαν και το ρόλο των διοικητικών κέντρων των επαρχιών. Στην Μικρά Ασία, αλλά και σ' όλο το χώρο της Μέσης Ανατολής, η ανασφάλεια που δημιούργησε η παρακμή των κρατών των Μαμελούκων

έδωσε την θέση της σε σταθερή και συγκεντρωτική διοίκηση, η οποία κατέστειλε τη ληστεία και προώθησε το διαμετακομιστικό εμπόριο.

Οι προϋφιστάμενες πόλεις έχασαν την παλαιότερη εμπορική σημασία τους, αλλά δεν εξαφανίστηκαν, μετατράπηκαν, μαζί με όσες νέες δημιουργήθηκαν, σε στρατιωτικά-διοικητικά κέντρα. Ο μεγαλύτερος αριθμός αυτών των πόλεων κτίστηκε μέχρι το τέλος της ρωμαϊκής εποχής και συνέχισε να συγκεντρώνει πληθυσμό, με λίγες εξαιρέσεις καθ' όλη την διάρκεια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Η οθωμανική διοίκηση εγκαθίσταται σ' ένα ήδη αστικοποιημένο γεωγραφικό χώρο και χρησιμοποιεί το υφιστάμενο δίκτυο πόλεων. Συμβαίνουν αλλαγές στη λειτουργία ή τη σημασία της πόλης και κατ' ακολουθία στο φυσικό μέγεθος και το χώρο της, αλλά δεν παρατηρούνται νέες κτήσεις ή ιδρύσεις πόλεων. Η πλειοψηφία των αστικών κέντρων είναι αντικατοπτρισμός τριών μεγάλων αποικιακών κυμάτων, την εποχή της Αρχαιότητας, από την Ελλάδα στη Μικρά Ασία. Οι βυζαντινοί κτίζουν μόνο τρεις πόλεις εξ αρχής, την Ελενόπολη, την Πραίνετο και τη Βασιλινόπολη στο χώρο της Βιθυνίας και οι Οθωμανοί μόνο δύο, το Τσανακκαλέ και το Ντένιζλι.

Ο 17ος αι. υπήρξε εποχή μεγάλων δημογραφικών μεταβολών και ανακατατάξεων στην εθνοκοινωνική βάση συγκρότησης του πληθυσμού πολλών πόλεων και χωριών. Ο εποίκισμός του ορεινού χώρου, από παραγωγικό πληθυσμό που κατοικούσε στον πεδινό είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές. Η κίνηση αυτή που βάδισε παράλληλα με την μετατόπιση άλλου παραγωγικού πληθυσμού, από τα πεδινά χωριά προς μεγάλα εμποροβιοτεχνικά κέντρα, εξηγείται από τις μεταβολές στο σύστημα διοίκησης και γαιοκτησίας.

Η «τσιφλικοποίηση» εφόρων πεδινών εκτάσεων έδωσε την αφορμή για το σχηματισμό ιδιότυπων αγροτικών οικισμών, τα «τσιφλικωχώρια». Αυτά προέκυπταν είτε από αναδιοργάνωση παλαιότερων αγροτικών οικισμών, στη βάση νέων αγροτικών σχέσεων παραγωγής, είτε σαν εντελώς νέοι σχηματισμοί στις περιπτώσεις εκχέρσωσης νέων εδαφών για καλλιέργεια. Ο χαρακτήρας των πόλεων ανάλογα με το μέγεθός τους είχε άμεσες επιπτώσεις στη διάρθρωση του οικιστικού δικτύου. Οι τάσεις αυτονομίας των τοπικών αξιωματούχων, των αγιάνιδων, όπως ο Αλή πασάς των Ιωαννίνων, καθ' όλο τον 18ο αι. και οι αυξανόμενες ανάγκες της Υψηλής Πύλης ανάγκαζαν τους διοικητές των επαρχιών (σαντζάκ μπέηδες) να αυξήσουν τις πιέσεις προς τους ρεαγιάδες (κατοίκους των χωριών), που είχε ως συνέπεια τη μαζική εγκατάλειψη της υπαίθρου και τη μετανάστευση στις πόλεις. Παρ' όλες τις προσπάθειες για τον έλεγχο της φυγής από την ύπαιθρο, αυτή συνεχίστηκε μέχρι τα μέσα του 19ου αι., κυρίως μέχρι την ανακήρυξη των Μεταρρυθμίσεων (Τανζιμάτ).

Στις αρχές του 18ου αι. η Κωνσταντινούπολη ήταν η μεγαλύτερη ευρωπαϊκή πόλη με δύο εκατομμύρια κατοίκους, ωστόσο το μέγεθος της Αυτοκρατορίας επέβαλλε μια παρέκκλιση από την κλασική μορφή του δικτύου των αστικών κέντρων, με προεξάρχουσα πόλη την πρωτεύουσα, κάνοντας αναγκαία την ύπαρξη δευτερευόντων διοικητικών πόλεων. Ο ρόλος των ολιγάριθμων αυτών πόλεων, που ήταν έδρες περιφερειών (εγιαλέτ), θεωρείται περιορισμένος στη διεκπεραίωση των εντολών της Πύλης και η ακτινοβολία τους βρισκόταν πολύ πιο κοντά σ' αυτήν της πληθώρας των υπολοίπων αστικών κέντρων, παρά της Κωνσταντινούπολης. Επειδή η διοικητική ιεραρχία δεν περιελάμβανε πολλά επίπεδα, αλλά και επειδή δεν υφίστατο και αποκέντρωση αρμοδιοτήτων, δεν υπήρξαν πολλά περιθώρια για ιεραρχική διαφοροποίηση των επαρχιακών πόλεων στη βάση της διοικητικής λειτουργίας. Έτσι τα κέντρα των δύο μεγαλύτερων διοικητικών διαιρέσεων, των σαντζακιών και των εγιαλετιών, δεν διέφεραν ουσιαστικά μεταξύ τους πληθυσμιακά.

Στην ενότητα μαθημάτων θα εξετασθούν τα ανωτέρω θέματα διεξοδικότερα με την εξής σειρά:

1. Εισαγωγή: Οι πόλεις στο ύστερο Βυζάντιο και την προ-οθωμανική περίοδο (14ος-15ος αι.).
2. Οι οθωμανικές πόλεις την περίοδο της ακμής της Αυτοκρατορίας (16ος-17ος αι.).
3. Η οθωμανική επιρροή στις Ελλαδικές πόλεις (15ος-18ος αι.).
4. Οι πόλεις της Μικράς Ασίας και της Εγγύς Ανατολής (17ος-18ος αι.).
5. Η Κωνσταντινούπολη τον 19ο αι.
6. Συγκριτική επισκόπηση του χώρου της Ανατολικής Μεσογείου τον 20ό αι.

• **Τέλης Τύμπας - Ειρήνη Μεργούπη-Σαβαΐδου, *Ιστορία της Τεχνολογίας. Ιστοριογραφικές Παρατηρήσεις***

Στο Φροντιστήριο θα παρουσιαστεί και θα συζητηθεί μια σειρά ιστοριογραφικών παρατηρήσεων για την Ιστορία της Τεχνολογίας. Οι παρατηρήσεις αυτές στοχεύουν στην επικοινωνία μεταξύ ερευνητών της Ιστορίας της Τεχνολογίας που ειδικεύονται σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους. Στοχεύουν ταυτόχρονα στη συνομιλία των ιστορικών της Τεχνολογίας με ιστορικούς από άλλες περιοχές.

Ενότητες

- Αντικείμενο, έννοιες, πρακτικές, πηγές, θεσμοί, ζητήματα της Ιστορίας της Τεχνολογίας
- Η ιστορία της έννοιας «τεχνολογία»
- Σύγκριση αντιπροσωπευτικών τεχνικών από διάφορες περιόδους
- Από την εφεύρεση στη διαμόρφωση της τεχνολογίας στη χρήση

• **Βασίλειος Χρηστίδης, *Πρώιμες κατακτήσεις των Αράβων. Η κατάκτηση της Αιγύπτου και της Λιβύης (7ος αι. μ.Χ.)***

Έρευνα για τις αιτίες των πρώιμων αραβικών κατακτήσεων με έμφαση στη στρατιωτική αραβική οργάνωση και τα προβλήματα της βυζαντινής διοίκησης.

